

Grzegorz Klein

Dzienniki Rozkazów Wojskowych z II RP jako repozytorium wartości użytecznych dla tożsamości i wizerunku współczesnego Wojska Polskiego

Military Order Journals from the Second Polish Republic as a Repository of Values Useful for the Identity and Image of the Contemporary Polish Army

Celem badań zrekapitulowanych w niniejszym artykule była identyfikacja wartości, które konstytuowały tożsamość wojska w II Rzeczypospolitej i które mogą być użyteczne dla tożsamości i wizerunku współczesnego Wojska Polskiego. Założono, że wartości te związane są przede wszystkim z wieloaspektowo rozumianym etosem wojskowym. Przedmiotem badań były Dzienniki Rozkazów Wojskowych (przyjęto nazwę ujednociającą). Przeanalizowano publikowane w Dziennikach rozkazy i przepisy dotyczące ustroju wojska i na tej podstawie podjęto próbę zidentyfikowania wartości kluczowych dla wojska w II RP (a tym samym potencjalnie ważnych dla tożsamości i wizerunku wojska w III RP).

Słowa kluczowe: Wojsko Polskie, tożsamość, wizerunek, II Rzeczypospolita, III Rzeczypospolita

The aim of the research summarized in this article was to identify the values that constituted the identity of the army in the Second Polish Republic and that may be useful for the identity and image of the contemporary Polish Army. It was assumed that these values are primarily related to the multifaceted military ethos. The subject of the research were the Military Order Journals (a unifying name was adopted). The orders and regulations published in the Journals concerning the military system were analyzed. On this basis, an attempt was made to identify the values that were key for the army in the Second Polish Republic (and

thus potentially important for the identity and image of the army in the Third Polish Republic).

Key words: Polish Army, identity, image, Second Polish Republic, Third Polish Republic

Wprowadzenie

W III Rzeczypospolitej nastąpił stopniowy proces przywracania pamięci o tych wartościach i elementach narodowej tożsamości, które z powodów politycznych były pomijane w okresie Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Działania te mają wymiar zarówno społeczny, jak i instytucjonalny/państwowy, a ich przejawem może być uroczyste obchodzenie świąt państwowych (ze szczególnym uwzględnieniem Święta Niepodległości), nadanie masowego i godnego wymiaru obchodom wybuchu Powstania Warszawskiego, czy też (mające dekadę temu niejednokrotnie oddolny, społeczny wymiar) upowszechnianie wiedzy o Żołnierzach Wyklętych. Elementem tego procesu jest przywracanie pamięci o wartościach i etosie wojskowym Wojska Polskiego z okresu II Rzeczypospolitej.

W tym ostatnim zakresie szczególnie wartościowym źródłem wiedzy mogą być Dzienniki Rozkazów Wojskowych¹. Były one już przedmiotem eksploracji naukowych, realizowanych zazwyczaj przez historyków i skoncentrowanych przede wszystkim na zagadnieniach militarnych. Tymczasem ze względu na swoją zawartość (obejmującą rozkazy, przepisy, ale także np. odezwy i apele), Dzienniki mogą być użytecznym zbiorem badań w kontekście rekonstrukcji wartości, stanowiących istotę wojska w II RP. Jest to szczególnie ważna konstatacja w kontekście identyfikowania wojska z tamtego okresu jako punktu odniesienia dla współczesnej armii, zwłaszcza w zakresie wzmacniania tożsamości współczesnego Wojska Polskiego i kształtowania jego wizerunku.

Jako cel badań przyjęto wyodrębnienie z Dzienników Rozkazów Wojskowych tych elementów, które konstituowały świat wartości wojska z okresu międzywojennego i mogą być potencjalnie użyteczne dla tożsamości i wizerunku wojska w III RP. Tym samym problem badawczy został wyrażony następującym pytaniem: jakie wartości użyteczne

¹ Dzienniki te (razem z dodatkiem tajnym) w trakcie trwania II RP kilkakrotnie zmieniały nazwę – na potrzeby badań zastosowano nazwę ujednolicającą (jakkolwiek przy przywoływaniu konkretnych rozkazów zastosowano taką nazwę, jaka w danym momencie obowiązywała).

dla tożsamości i wizerunku współczesnego Wojska Polskiego można zidentyfikować w Dziennikach Rozkazów Wojskowych? Przyjęto przy tym hipotezę, zgodnie z którą wartości te związane są z wieloaspektowo rozumianym etosem wojskowym², patriotyzmem oraz identyfikowaniem wojska jako instytucji mającej szczególną pozycję w państwie.

Analizując Dzienniki, można przyjąć następującą typologię rozkazów/przypisów: kreujące ustrój wojska, dyscyplinarne, a także dotyczące: relacji ze społeczeństwem; zagadnień religijnych, polityki historycznej oraz zagadnień wydawniczych. Zaproponowany katalog ma wymiar nieostry i może w toku innych naukowych eksploracji podlegać przekształceniom. Jego zasadniczym celem jest umożliwienie podjęcia próby uporządkowania rozkazów/przepisów publikowanych przez centralne władze wojskowe przez cały okres II Rzeczypospolitej. Na potrzeby badań zrekapitulowanych w niniejszej publikacji dokonano ograniczenia do przepisów kształtujących ustrój wojska – przyjęto, że mają one szczególnie istotne znaczenie w kontekście określenia zagadnień aksjologicznych.

Najważniejsze regulacje kreujące ustrój wojska

Początki II Rzeczypospolitej to czas tworzenia podwalin pod funkcjonowanie państwowych instytucji, w tym również Wojska Polskiego. Tym samym w pierwszych latach badanego okresu w Dziennikach publikowano liczne rozkazy (ale też i apele oraz odezwy), które można uznać za konstytuujące wojsko. Dotyczy to nie tylko aspektów formalnych, ale również (istotnej dla badań zrekapitulowanych niniejszym artykule) sfery wartości.

Egzemplifikacją tego mogą być słowa Marszałka Józefa Piłsudskiego, który 12.11.1918 r.³ w *Rozkazie Dziennym L. 1.* zwrócił się do żołnierzy w następujący sposób: „Z Wami razem przeżywam wzruszenie tej godziny dziejowej, z Wami razem ślubuję życie i krew swoją poświęcić na rzecz dobra Ojczyzny i szczęścia Jej obywateli”. Dodał przy tym, że chciałby

² Identyfikowanie etosu wojskowego nie jako pojedynczego elementu, ale jako zbioru wartości ma ugruntowaną pozycję w literaturze przedmiotu, więcej na ten temat: G. Klein, *Kształtowanie wizerunku Wojska Polskiego jako instytucji zapewniającej bezpieczeństwo*, Warszawa 2019, s. 138–147.

³ Do poszczególnych rozkazów można przyporządkować dwie daty: podpisania danego rozkazu oraz datę publikacji danego Dziennika.

„[...] zdając sprawę ze swych czynności przed narodem, powiedzieć sumiennie o sobie i o Was, że byliśmy nietylko⁴ pierwszymi ale i dobrymi żołnierzami zmartwychwstałej Polski”⁵. W korespondującym rozkazie J. Piłsudski skonstatował, że każdy żołnierz powinien mieć na uwadze to, że „[...] od jego sumiennosci w pracy, od jego wysiłku zależy, czy zabezpieczymy Narodowi to, czego po nas, żołnierze, Naród spodziewać się ma prawo, niezależność i pełną swobodę urzędzenia się po swojemu w nowej Ojczyźnie”⁶.

Istotnym aktem prawnym ważnym dla kształtowania ustroju wojska była ustawa o powszechnym obowiązku wojskowym. W kontekście zagadnień aksjologicznych szczególne znacznie miał artykuł 1. (można przyjąć, że w tego typu aktach prawnych może on służyć do wyrażania treści związanych z aksjologią). W *Tymczasowej ustawie o powszechnym obowiązku służby wojskowej* z 1918 r. był on pozbawiony odwołania do sfery wartości (jakkolwiek odwołania te pojawiły się w dalszych artykułach). Kolejne wersje ustawy w artykule 1. już takie odwołania zawierały. W ustawie w wersji z 1924 r. stwierdzono, że: „Wojsko narodowe, siła zbrojna Państwa, będące ochroną i ostoją niepodległości i wolności Rzeczypospolitej, po wsze czasy podlegać będzie opiece Narodu”. Sfera wartości została jeszcze mocniej wyeksponowana w artykule 1. ustawy w wersji z 1938 r.:

1. „Siły Zbrojne stoją na straży bezpieczeństwa i praw zwierzchniczych Rzeczypospolitej, są ochroną i ostoją jej niepodległości i wolności oraz szkołą wychowania żołnierskiego i obywatelskiego.
2. Wskrzeszone niezłomną wolą Wodza Narodu, Pierwszego Marszałka Polski Józefa Piłsudskiego, oraz wysiłkiem i ofiarą najlepszych synów Ojczyzny, mają wcielać w życie Jego wskazania i cnoty rycerskie.
3. Siły zbrojne po wsze czasy pozostawać będą pod szczególną opieką Narodu i Państwa”⁷.

Zagadnienia aksjologiczne zostały również wyraźnie wyartykułowane w *Ustawie o podstawowych obowiązkach i prawach oficerów Wojsk Polskich*. Pierwsze dwa artykuły sformułowano w następujący sposób:

⁴ We wszystkich cytatach zachowano oryginalną pisownię.

⁵ *Rozkaz Dzienny L. 1.*, Dziennik Rozporządzeń Ministerstwa Spraw Wojskowych nr 5, 21.11.1918, poz. 75.

⁶ *Rozkaz noworoczny do armji*, Dziennik Rozkazów Wojskowych nr 1 (rok II.), 04.01.1919, poz. 4.

⁷ *Tymczasowa ustawa o powszechnym obowiązku służby wojskowej*, Dodatek do nr 2 Dziennika Rozporządzeń Komisji Wojskowej, 01.11.1918; *Ustawa z dnia 23 maja 1924 r. o powszechnym obowiązku wojskowym*, Dziennik Rozkazów nr 23 (rok XIII.), 28.07.1930, poz. 283; *Ustawa z dnia 9 kwietnia 1938 r. o powszechnym obowiązku wojskowym*, Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej 1938, nr 25, poz. 220.

1. „Wojsko Narodowe, siła zbrojna Państwa, będące obroną i ostoją niepodległości i wolności Rzeczypospolitej, będzie po wsze czasy podlegać opiece Narodu.
2. Oficer jest żołnierzem-obywatelem, na którym spoczywa szczególnie obowiązek bronięcia Ojczyzny i gotowości w każdej chwili oddania życia w Jej obronie.
3. W szczególności winien on służyć za wzór miłości Ojczyzny i honoru, pełnić zawsze wiernie i uczciwie służbę narodową, być dbałym, sprawiedliwym dowódcą, opiekunem i wychowawcą podwładnych żołnierzy, posłusznym i oddanym podwładnym, szczerym i doskonałym kolegą, oraz życzliwym współobywatelem całej ludności, której praca i patriotyzm są warunkiem siły wojska”⁸.

Warto przy tym zauważyć, że tożsame odwołania zawarto w *Ustawie o podstawowych obowiązkach i prawach szeregowych Wojska Polskiego*⁹. Analogiczne treści sformowano również w kontekście Marynarki Wojennej¹⁰.

Przysięga wojskowa

Jakkolwiek przytoczone regulacje miały istotne znaczenie, to można przyjąć, że w przypadku służby wojskowej najważniejszym elementem w kontekście aksjologii jest rota przysięgi wojskowej. Jej brzmienie ustalono w art. 7. Przytaczanej już *Ustawy o podstawowych obowiązkach i prawach szeregowych Wojska Polskiego*. Początek i koniec to odwołania do Boga z podziałem na różne religie (stąd też te elementy były różne, w zależności od wyznania). W części zasadniczej przysięgi zawarto następujące słowa: „[...] być wiernym Ojczyźnie mej, Rzeczypospolitej Polskiej, chorągwi wojskowych nigdy nie odstąpić, stać na straży Konstytucji i honoru żołnierza polskiego, prawu i Prezydentowi Rzeczypospolitej Polskiej być uległym, rozkazy dowódców i przełożonych wiernie wykonywać, tajemnic wojskowych strzec, za sprawę Ojczyzny mej walczyć

⁸ Ustawa z dnia 23 marca 1922 r. o podstawowych obowiązkach i prawach oficerów Wojsk Polskich, Dziennik Rozkazów nr 9 (rok VI.), 06.03.1923, poz. 120.

⁹ Ustawa z dnia 18 lipca 1924 r. o podstawowych obowiązkach i prawach szeregowych Wojska Polskiego, ogłoszona w jednolitym tekście jako załącznik do obwieszczenia ministra spraw wojskowych z dnia 15 lipca 1927 r. – Dz. U. R. P nr 68, poz. 603, Dziennik Rozkazów nr 19 (rok XI.), 17.07.1928, poz. 223.

¹⁰ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 7 marca 1928 r. o podstawowych obowiązkach i prawach szeregowych marynarki wojennej, Dziennik Rozkazów nr 41 (rok XII.), 14.12.1929, poz. 420.

do ostatniego tchu w piersiach i wogóle tak postępować, abym mógł żyć i umierać, jak prawy żołnierz polski”¹¹.

W kontekście zagadnień religijnych warto zauważyć, że istniały nie tylko wersje roty dostosowane do różnych wyznań – cała ceremonia związana z przysięgą miała rozpoczynać się od nabożeństw. W ich trakcie okolicznościowe kazania dotyczące znaczenia przysięgi wojskowej mieli wygłaszać duchowni różnych wyznań¹².

Oddawanie honorów i tytułatura

Jak można skonstatować na podstawie przytoczonych treści dotyczących przysięgi wojskowej, zagadnienia religijne odgrywały istotną rolę w funkcjonowaniu wojska w okresie II RP. Potwierdzeniem tego mogą być regulacje dotyczące oddawania honorów chorągwią oraz przez Wartę Główną Garnizonu miasta Warszawa – w obydwu przypadkach na pierwszym miejscu wymieniono Najświętszy Sakrament¹³.

Sfera wartości w wojsku z okresu międzywojennego dotyczyła między innymi tego, co możemy nazwać sztafetą pokoleń. Stąd szczególną rolę przypisywano weteranom powstań z XIX wieku. Tym samym w Dziennikach zawarto następujące pouczenie: „Uważam za punkt honoru i nakaz dobrego wychowania, aby wszyscy oficerowie bez względu na stopień oddawali pierwsi honory weteranom, bynajmniej nie czekając na ukłon”¹⁴. Należy przy tym zauważyć, że szczególną atencją J. Piłsudski darzył weteranów Powstania Styczniowego: „Dla nas, żołnierzy wolnej Polski, powstańcy 63 roku są i pozostaną ostatnimi żołnierzami Polski, walczącej o swą swobodę, pozostaną wzorem wielu cnót żołnierskich, które naśladować będziemy. Dla uczczenia ich i upamiętnienia roku 63 w szeregach Armji Polskiej wydałem rozkaz zaliczenia do szeregów Wojska wszystkich

¹¹ Ustawa z dnia 18 lipca 1924 r. o podstawowych obowiązkach i prawach szeregowych Wojska Polskiego, op. cit.

¹² Rozporządzenie z dnia 12 maja 1928 r. w sprawie wykonania ustawy z dnia 18 lipca 1924 r. o podstawowych obowiązkach i prawach szeregowych Wojska Polskiego, zmienionej i uzupełnionej rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 13 kwietnia 1927 r., Dziennik Rozkazów nr 29 (rok XI.), 20.10.1928, poz. 325.

¹³ Oddawanie honorów chorągwią, Dziennik Rozkazów nr 11 (rok VII.), 18.03.1924, poz. 162; Oddawanie honorów przez Wartę Główną Garnizonową miasta Warszawy, Dziennik Rozkazów nr 28 (rok IV.), 19.07.1921, poz. 570.

¹⁴ Oddawanie honorów weteranom – uzup. „Tymczasowych przepisów oddawania honorów”, Dziennik Rozkazów nr 44 (rok V.), 07.11.1922, poz. 620.

weteranów 63 roku z prawem noszenia mundurów Wojsk Polskich w dni uroczyste. Witam ich tym rozkazem jako naszych Ojców i Kolegów”¹⁵.

Najważniejsze ordery

Wspomnianą szczególną atencją J. Piłsudskiego względem weteranów Powstania Styczniowego można zauważyć w jego rozkazie dotyczącym pierwszego spotkania Kapituły tymczasowej Orderu *Virtuti Militari*. Zostało wyznaczone w rocznicę wybuchu Powstania Styczniowego, tak, „[...] aby ci, co pierwsi powołani są do trudnego i odpowiedzialnego sądu o bohaterstwie swych kolegów, przejęli się i związali z duchem najofiarniejszego i zarazem najmniej ubranego w zewnętrzne pozory chwały ruchu narodowego”¹⁶. Na uwagę zasługuje fakt zagwarantowania szeregu przywilejów Kawalerom tego Orderu (np. pierwszeństwo przy obsadzeniu urzędów państwowych i samorządowych) i ich „ślubnym dzieciom” (np. pierwszeństwo w przyjmowaniu do szkół)¹⁷.

Jednakże mimo pewnych przywilejów zakładano, że „prawy obywatel nie służy Ojczyźnie dlatego, aby być odznaczonym, lecz jedynie dla spełnienia swych obowiązków”¹⁸. Konsekwencją tego założenia była między innymi następująca regulacja: „Kawalerowie orderu *Odrodzenia Polski* mogą nabywać rozetki i odznaki za pośrednictwem Wydziału finansowo-gospodarczego Prezydium Rady Ministrów [...] celem przesłania (orderu) do uroczystego wręczenia”¹⁹.

Zawieranie małżeństw

W ogłoszonych w 1919 r. *Tymczasowych przepisach o zawieraniu małżeństw przez osoby, należące do Wojska Polskiego* przyjęto, że oficerowie,

¹⁵ *Rozkaz do armii w rocznicę 1863 r.*, Dziennik Rozkazów Wojskowych nr 8 (rok II.), 25.01.1919, poz. 304. Z czasem uhonorowano również weteranów powstań z lat 1831 i 1848: *Ustawa z dnia 18 grudnia 1919 roku o przyznaniu stopni i praw oficerskich weteranom z roku 1831, 1848 i 1863*, Dziennik Rozkazów nr 9 (rok III.), 23.03.1920, poz. 193.

¹⁶ *Kapituła tymczasowa orderu „Virtuti Militari”*, Dziennik Rozkazów nr 1 (rok III.), 17.01.1920, poz. 1.

¹⁷ *Ustawa z dnia 25 marca 1933 r. orderze wojennym „Virtuti Militari”*, Dziennik Rozkazów nr 9 (rok XVII.), 22.11.1934, poz. 177.

¹⁸ *Ordery i odznaczenia*, Dziennik Rozkazów nr 49 (rok IV.), 13.12.1921, poz. 872.

¹⁹ *Ceremoniał wręczenia odznak orderu „Odrodzenia Polski”*. – *Koszty odznak orderu i rozetek*, Dziennik Rozkazów nr 20 (rok VI.), 29.05.1923, poz. 274.

żołnierze, ale i urzędnicy wojskowi oraz utrzymywani przez państwo inwalidzi wojskowi musieli na zawarcie małżeństwa uzyskać zgodę przełożonych. Ponadto w przypadku żołnierzy zakładano konieczność braku przeszkód służbowych oraz możliwość utrzymania rodziny przez żołnierza. Natomiast w przypadku oficerów oprócz braku przeszkód służbowych istniał wymóg wieku (24 lata) oraz założenie możliwości utrzymania rodziny przez „petenta i jego narzeczoną”²⁰.

W późniejszych regulacjach między innymi podniesiono wiek w przypadku oficerów (25 lat), wprowadzono również konieczność dołączania przez szeregowych i podoficerów świadectw lekarskich dotyczących zdrowia żołnierza i świadectw moralności narzeczonej²¹.

W przypadku oficerów na uwagę zasługuje regulacja, zgodnie z którą do prośby o zgodę na zawarcie małżeństwa powinna być dołączona opinia „[...] organów Oddziału II Szt. Gł. O narzeczonej oficera, co do jej lojalności względem państwa polskiego, jeżeli:

- a) jest obywatelką państwa obcego,
- b) pochodzi z polskich mniejszości narodowych.

Powyższe badanie opinii narzeczonych niczym nie zmniejsza obowiązku normalnego badania ich kwalifikacyj na żony oficerów, tak pod względem moralnym jak i pod względem umysłowym i towarzyskim”²².

Wnioski

Na podstawie przeprowadzonych badań można wyodrębnić następujące elementy tworzące sferę wartości istotną w kontekście funkcjonowania Wojska Polskiego w okresie II RP:

- prymat aksjologii;
- związki z narodem;
- sztafeta pokoleń;
- elitarność;
- etos służby.

²⁰ Tymczasowe przepisy o zawieraniu małżeństw przez osoby, należące do Wojska Polskiego, Dziennik Rozkazów Wojskowych nr 25 (rok II.), 06.03.1919, poz. 827.

²¹ Rozporządzenie z dnia 12 maja 1928 r. w sprawie wykonania ustawy z dnia 18 lipca 1924 r. o podstawowych obowiązkach i prawach szeregowych Wojska Polskiego, op. cit.

²² Badanie opinii narzeczonych oficerów służby stałej i podoficerów zaw., Dodatek Tajny nr 6 do Dziennika Rozkazów, 22.06.1939, poz. 37.

Elementy te stanowią komplementarny zbiór, ważny w kontekście identyfikowania tożsamości Wojska Polskiego z okresu międzywojennego. Umożliwiają przy tym pozytywną weryfikację przyjętej hipotezy. Jednocześnie możliwe jest określenie dylematów, które mogą być przedmiotem kolejnych naukowych eksploracji:

1. W jakim zakresie wyodrębnione elementy mogą być użyteczne dla współczesnego Wojska Polskiego?
2. W jaki sposób mogą podlegać operacjonalizacji, tak aby odwołania do nich miały wymiar realny, a nie jedynie deklaracyjny?

Bibliografia

- Badanie opinii narzeczonych oficerów służby stałej i podoficerów zaw.*, Dodatek Tajny nr 6 do Dziennika Rozkazów, 22.06.1939, poz. 37.
- Ceremonjał wręczenia odznak orderu „Odrodzenia Polski”*. – Koszty odznak orderu i rozetek, Dziennik Rozkazów nr 20 (rok VI.), 29.05.1923, poz. 274.
- Kapituła tymczasowa orderu „Virtuti Militari”*, Dziennik Rozkazów nr 1 (rok III.), 17.01.1920;
- Klein G., *Kształtowanie wizerunku Wojska Polskiego jako instytucji zapewniającej bezpieczeństwo*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2019.
- Oddawanie honorów chorągwią*, Dziennik Rozkazów nr 11 (rok VII.), 18.03.1924, poz. 162;
- Oddawanie honorów przez Wartę Główną Garnizonową miasta Warszawy*, Dziennik Rozkazów nr 28 (rok IV.), 19.07.1921, poz. 570.
- Oddawanie honorów weteranom – uzup. „Tymczasowych przepisów oddawania honorów”*, Dziennik Rozkazów nr 44 (rok V.), 07.11.1922, poz. 620.
- Ordery i odznaczenia*, Dziennik Rozkazów nr 49 (rok IV.), 13.12.1921, poz. 872.
- Rozkaz do armji w rocznicę 1863 r.*, Dziennik Rozkazów Wojskowych nr 8 (rok II.), 25.01.1919, poz. 304.
- Rozkaz Dzienny L. 1.*, Dziennik Rozporządzeń Ministerstwa Spraw Wojskowych nr 5, 21.11.1918, poz. 75.
- Rozkaz noworoczny do armji*, Dziennik Rozkazów Wojskowych nr 1 (rok II.), 04.01.1919, poz. 4.
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 7 marca 1928 r. o podstawowych obowiązkach i prawach szeregowych marynarki wojennej*, Dziennik Rozkazów nr 41 (rok XII.), 14.12.1929, poz. 420.
- Rozporządzenie z dnia 12 maja 1928 r. w sprawie wykonania ustawy z dnia 18 lipca 1924 r. o podstawowych obowiązkach i prawach szeregowych Wojska Polskiego, zmienionej i uzupełnionej rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 13 kwietnia 1927 r.*, Dziennik Rozkazów nr 29 (rok XI.), 20.10.1928, poz. 325.
- Tymczasowa ustawa o powszechnym obowiązku służby wojskowej*, Dodatek do nr 2 Dziennika Rozporządzeń Komisji Wojskowej, 01.11.1918.
- Tymczasowe przepisy o zawieraniu małżeństw przez osoby, należące do Wojska Polskiego*, Dziennik Rozkazów Wojskowych nr 25 (rok II.), 06.03.1919, poz. 827.
- Ustawa z dnia 18 grudnia 1919 roku o przyznaniu stopni i praw oficerskich weteranom z roku 1831, 1848 i 1863*, Dziennik Rozkazów nr 9 (rok III.), 23.03.1920, poz. 193.
- Ustawa z dnia 23 marca 1922 r. o podstawowych obowiązkach i prawach oficerów Wojsk Polskich*, Dziennik Rozkazów nr 9 (rok VI.), 06.03.1923, poz. 120.

Ustawa z dnia 23 maja 1924 r. o powszechnym obowiązku wojskowym, Dziennik Rozkazów nr 23 (rok XIII.), 28.07.1930, poz. 283.

Ustawa z dnia 18 lipca 1924 r. o podstawowych obowiązkach i prawach szeregowych Wojska Polskiego, ogłoszona w jednolitym tekście jako załącznik do obwieszczenia ministra spraw wojskowych z dnia 15 lipca 1927 r. – Dz. U. R. P. nr 68, poz. 603, Dziennik Rozkazów nr 19 (rok XI.), 17.07.1928, poz. 223.

Ustawa z dnia 25 marca 1933 r. orderze wojennym „Virtuti Militari”, Dziennik Rozkazów nr 9 (rok XVII.), 22.11.1934, poz. 177.

Ustawa z dnia 9 kwietnia 1938 r. o powszechnym obowiązku wojskowym, Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej 1938, nr 25, poz. 220.

